वसुकर्णो वासुक्रः। विश्वे देवाः। जगती, १५ त्रिष्टुप्।

अग्निरिन्द्रो वरुणो मित्रो अर्यमा वायुः पूषा सरस्वती सजोषसः।
आदित्या विष्णुर्मरुतः स्वर्बृहत्सोमो रुद्रो अदितिर्ब्रह्मणस्पतिः॥ १०.०६५.०१

अग्निः- पावकः सर्वभूतहितक्रतुः। इन्द्रः- ईशनाधिदेवता। वरुणः- ऋताधिदेवता। मित्रः- स्नेहाधिदेवता। अर्यमा- सौशील्याधिदेवता। वायुः- प्राणः। पूषा- पोषक आत्मा। सरस्वती- चोदनाधिदेवता। सजोषसः- सहृदयाः। आदित्याः- अखण्डप्रकृतिजाः। विष्णुः- सर्वव्यापी सर्वान्तरात्मा। मरुतः- प्राणविशेषाः। बृहत् स्वः- द्यौः। सोमः- रसः। रुद्रः- वेगाधिदेवता। अदितिः- अखण्डप्रकृतिः। ब्रह्मणस्पतिः- मेधाधिदेवता ॥१॥

इन्द्राग्नी वृत्रहत्येषु सत्पती मिथो हिन्वाना तन्वा३ समोकसा।
अन्तरिक्षं मह्या पप्रुरोजसा सोमो घृतश्रीर्महिमानमीरयन्॥ १०.०६५.०२

मिथः- परस्परम्। तन्वा- स्वदेहेन। हिन्वाना- प्रेरयन्तौ। वृत्रहत्येषु- आवरणभेदने। सत्पती- सतः पालकौ। समोकसा- समानस्थानौ। इन्द्राग्नी। घृतश्रीः- ज्योतिःसम्पद्वान्। महिमानम्- स्वमाहात्म्यम्। ईरयन्- उद्गमयन्। सोमः- रसाधिदेवः। महि- बृहत्। अन्तरिक्षम्- द्यावापृथिव्योर्मध्यदेशमित्याधिभौतिके। प्राणमयकोशमित्याध्यात्मिके। ओजसा- तेजसा। आ पप्रुः- आपूरयन्ति ॥२॥

तेषां हि मह्ना महतामनर्वणां स्तोमाँ इयर्म्यृतज्ञा ऋतावृधाम्।
ये अप्सवमर्णवं चित्रराधसस्ते नो रासन्तां महये सुमित्र्याः॥ १०.०६५.०३

ऋतज्ञाः- धर्मज्ञः सन्। ऋतावृधाम्- सत्यवर्धकानाम्। अनर्वणाम्- असाधारणप्राणानाम्। महताम्- महात्मनाम्। तेषाम्। स्तोमान्- मन्त्रान्। मह्ना- माहात्म्येन। इयर्मि- प्रेरयामि। ये। चित्रराधसः- असाधारणसम्पद्वन्तः। सुमित्र्याः- शोभनसुहृदः। अप्सम्- जीवोदकवन्तम्।

Dr. Rangani
WEBOLIM

अर्णवम्- हृत्समुद्रम्। भूषयन्ति। ते। नः- अस्मभ्यम्। महये- वृद्धये। रासन्ताम्- वरं प्रयच्छन्तु ॥३॥

स्वर्णरमन्तरिक्षाणि रोचना द्यावाभूमी पृथिवीं स्कम्भुरोजसा।
पृक्षा इव महयन्तः सुरातयो देवाः स्तवन्ते मनुषाय सूरयः॥ १०.०६५.०४

स्वर्णरम्- स्वर्गस्थं सूर्यम्। रोचना- द्युतिमयानि। अन्तरिक्षाणि। द्यावाभूमी। पृथिवीम्- भूमिम्। ओजसा- बलेन। स्कम्भुः- धारयन्ति। पृक्षा इव- पर्चयन्त इव। महयन्तः- पूजयन्तः। सुरातयः- शोभनदानाः। सूरयः- विद्वांसः। देवाः। मनुषाय- मनुष्यहिताय। स्तवन्ते- स्तूयन्ते ॥४॥

मित्राय शिक्ष वरुणाय दाशुषे या सम्राजा मनसा न प्रयुच्छतः।
ययोर्धाम धर्मणा रोचते बृहद्ययोरुभे रोदसी नाधसी वृतौ॥ १०.०६५.०५

या- यौ। सम्राजा- नृपौ। मनसा- चित्तेन। न प्रयुच्छतः- न प्रमाद्यतः। ययोः। धाम- स्थानम्। बृहत्- महत्। धर्मणा- धर्मेण। रोचते- प्रकाशते। ययोः- ययोरनुग्रहेण। रोदसी- द्यावापृथिव्यौ। नाधसी- समृद्धे। वृतौ- वर्तमाने। तयोः। मित्राय- स्नेहाधिदैवताय। दाशुषे- दात्रे। वरुणाय- ऋताधिदैवताय। शिक्ष- प्रयच्छ ॥५॥

या गौर्वर्तनिं पर्येति निष्कृतं पयो दुहाना व्रतनीरवारतः।
सा प्रब्रुवाणा वरुणाय दाशुषे देवेभ्यो दाशद्धविषा विवस्वते॥ १०.०६५.०६

या। व्रतनीः- धर्मनेत्री। पयो दुहाना। गौः- भूमिः। निष्कृतम्- संस्कृतम्। वर्तनिम्- स्वमार्गम्। अवारतः- केनाप्यनिवारिता। पर्येति- परिभ्रमति। सा। दाशुषे- दात्रे। वरुणाय- ऋताधिदैवताय। प्रब्रुवाणा- स्तुतिं कुर्वाणा। देवेभ्यः- देवताभ्यः। विवस्वते- परिचरते। हविषा- हव्यसाधनम्। दाशत्- प्रयच्छतु ॥६॥

दिवक्षसो अग्निजिह्वा ऋतावृध ऋतस्य योनिं विमृशन्त आसते।
द्यां स्कभित्व्य१प आ चक्रुरोजसा यज्ञं जनित्वी तन्वी१ नि मामृजुः॥ १०.०६५.०७

Dr. Rangani

WEBOLIM

दिवक्षसः- दिवं व्याप्नुवन्तः। अग्निजिह्वाः- अग्निमुखाः। ऋतावृधः- धर्मवर्धकाः। ऋतस्य- धर्मस्य। योनिम्- सदनम्। विमृशन्तः- विचारयन्तः। आसते- सन्ति। द्याम्। स्कभित्वी- धारयन्तः। ओजसा। अपः- मूलशक्तिधाराः। आ चक्रुः। तन्वी- स्वदेहे। यज्ञम्- देवपूजां सङ्गतिकरणं दानम्। जनित्वा- रचयित्वा। नि- नितराम्। मामृजुः- शोधयन्ति ॥७॥

परिक्षिता पितरा पूर्वजावरी ऋतस्य योना क्षयतः समोकसा।
द्यावापृथिवी वरुणाय सव्रते घृतवत्पयो महिषाय पिन्वतः॥ १०.०६५.०८

परिक्षिता- परितो निवसन्तौ। पूर्वजावरी- सनातनौ। समोकसा- समानस्थानौ। पितरौ। ऋतस्य योना- सत्यसदने। क्षयतः- निवसतः। सव्रते- समानधर्मे। द्यावापृथिवी- द्यावापृथिव्यौ। वरुणाय- ऋताधिदैवताय। महिषाय- महात्मने। घृतवत् पयः- द्युतिमत्सारम्। पिन्वतः- सिञ्चतः ॥८॥

पर्जन्यावाता वृषभा पुरीषिणेन्द्रवायू वरुणो मित्रो अर्यमा।
देवाँ आदित्याँ अदितिं हवामहे ये पार्थिवासो दिव्यासो अप्सु ये॥ १०.०६५.०९

पर्जन्यावाता- वायुपर्जन्यौ। वृषभा- वर्षकौ। पुरीषिणा- उदकवन्तौ। इन्द्रवायू- ईशनाधिदेवता प्राणाधिदेवता च। वरुणः- ऋताधिदेवता। मित्रः- स्नेहाधिदेवता च। अर्यमा- आर्यशीलाधिदेवता। ये। पार्थिवासः- भूमिस्थाः। दिव्यासः- नभस्थाः। अप्सु ये- अन्तरिक्षस्थाः। तान्। आदित्यान्- अखण्डप्रकृतिजान्। देवान्। अदितिम्- अखण्डप्रकृतिम्। हवामहे- आह्वयामः॥ ९॥

त्वष्टारं वायुमृभवो य ओहते दैव्या होतारा उषसं स्वस्तये।
बृहस्पतिं वृत्रखादं सुमेधसमिन्द्रियं सोमं धनसा उ ईमहे॥ १०.०६५.१०

त्वष्टारम्- तनूकरणदैवतम्। यः। ऋभवः- ऋभून् चित्किरणान्। ओहते- आवहति। तम्। वायुम्- प्राणम्। दैव्या होतारा- दिव्यावाहूतव्यौ मित्रावरुणौ। उषसम्- उदयदेवतां विद्याम्। वृत्रखादम्- आवरणभेत्तारम्। सुमेधसम्- शोभनमेधासम्पन्नम्। बृहस्पतिम्- मेधाधिदैवतम्। इन्द्रियं सोमम्-

Dr. Rangaji
WEBOLIM

इन्द्रानन्दकरं रसम्। धनसाः- धनं सम्भजमानाः सन्तः। स्वस्तये- मङ्गळाय। ईमहे- याचामहे ॥१० ॥

ब्रह्म गामश्वं जनयन्त ओषधीर्वनस्पतीन्पृथिवीं पर्वताँ अपः।
सूर्यं दिवि रोहयन्तः सुदानव आर्या व्रता विसृजन्तो अधि क्षमि॥ १०.०६५.११

ब्रह्म- मन्त्रम्। गाम्- रश्मिम्। अश्वम्- प्राणम्। ओषधीः। वनस्पतीन्। पृथिवीम्- भूमिम्। पर्वतान्- गिरीन्। अपः- उदकानि। जनयन्तः- सृजन्तः सन्तः। सुदानवः- शोभनदायकाः। सूर्यं- सवितारम्। दिवि- नभसि। रोहयन्तः- उद्गमयन्तः। क्षमि अधि- अधिभूमि। आर्या व्रता- वैदिकधर्मान्। विसृजन्तः ॥११ ॥

भुज्युमंहसः पिपृथो निरश्विना श्यावं पुत्रं वध्रिमत्या अजिन्वतम्।
कमद्युवं विमदायोहथुर्युवं विष्णाप्वंशं विश्वकायाव सृजथः॥ १०.०६५.१२

अश्विना- प्राणेशनशक्त्यधिदैवते। भुज्युम्- भोक्तारमुपासकम्। अंहसः- पापात्। निः पिपृथः- निष्पारयथः। वध्रिमत्याः- शुष्कभूताया अशक्तायाः। पुत्रम्। श्यावम्- विवर्णं खिन्नमिति भावः। अजिन्वतम्- अप्रीणयतम्। युवम्- युवाम्। विमदाय- मदरहितायोपासकाय। कमद्युवम्- कमनीयदीप्तिम्। ऊहथुः- प्रापयथः। विष्णाप्वम्- वैष्णवं पदम्। सर्वव्यापी परमात्मा विष्णुर्विष्णो वा। तदाप्तिर्विष्णाप्वः। विश्वकाय- विश्वं विष्णुरिति द्रष्ट्रे। अव सृजाथः- अदत्तम् ॥१२ ॥

पावीरवी तन्यतुरेकपादजो दिवो धर्ता सिन्धुरापः समुद्रियः।
विश्वे देवासः शृणवन्वचांसि मे सरस्वती सह धीभिः पुरंध्या॥ १०.०६५.१३

पावीरवी- आयुधवती। पविः शल्यो भवति यद्विपुनाति कायमित्यादि निरुक्तमनुसन्धेयमिति सायणः। तन्यतुः- स्तनयित्री। एकपात्- असहायः। दिवो धर्ता- स्वर्गधारकः। अजः- जन्मरहितो हिरण्यगर्भः। समुद्रियः सिन्धुः- हृदयमित्याध्यात्मिके। आपः- उदकानि। मूलशक्तिधारा इत्याध्यात्मिके। पुरंध्या- पुरुधारणावती। सरस्वती- चोदनाधिदेवता। धीभिः सह। विश्वे देवासः- सर्वे देवाः। मे- मम। वचांसि- मन्त्रान्। शृणवन्- शृण्वन्तु ॥१३ ॥

Dr. Rangani
WEBOLIM

विश्वे देवाः सह धीभिः पुरंध्या मनोर्यजत्रा अमृता ऋतज्ञाः।

रातिषाचो अभिषाचः स्वर्विदः स्वर्गिरो ब्रह्म सूक्तं जुषेरत॥ १०.०६५.१४

पुरंध्या- पुरुधारणया युक्ताः। विश्वे देवाः। धीभिः सह- प्रज्ञाभिः सह। मनोर्यजत्राः- मनुष्यस्य उपास्याः। अमृताः- अमरणधर्माणः। ऋतज्ञाः- प्रकृतिनियतिज्ञाः। रातिषाचः- दानं सम्भजमानाः। अभिषाचः- अभिसङ्गताः। स्वर्विदः- स्वर्गज्ञाः। स्वर्गिरः- शोभनमन्त्राः। ब्रह्म- वृद्धम्। सूक्तम्- मन्त्रम्। जुषेरत- सेवन्ताम्॥१४॥

देवान्वसिष्ठो अमृतान्ववन्दे ये विश्वा भुवनाभि प्रतस्थुः।

ते नो रासन्तामुरुगायमद्य यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ १०.०६५.१५

ये। विश्वा भुवना- सर्वान् लोकान्। अभि प्रतस्थुः- अभितः प्रकर्षेण तिष्ठन्ति। तान्। देवान्। अमृतान्। वसिष्ठः- वरिष्ठ उपासकः। ववने- नमस्करोति स्तौति च। ते। नः- अस्मभ्यम्। अद्य- इदानीम्। उरुगायम्- विष्णुम्। रासन्ताम्- प्रयच्छन्तु। यूयम्- भवन्तः। स्वस्तिभिः- मङ्गलैः। नः- अस्मान्। सदा- सततम्। पात- पान्तु॥१५॥

Dr. Rangaji

WEBOLIM